

Javni viri in analitika v obveščevalni dejavnosti

Iztok Podbregar,¹ Teodora Ivanuša²

Prispevek predstavlja nove najverjetnejše smernice v razvoju obveščevalno-varnostne dejavnosti, pri čemer posebej poudarja vedno bolj pomembno vlogo javnih virov podatkov oziroma OSINT (Open Source Intelligence). OSINT v nobenem primeru ne posega v človekovo zasebnost in ne krši veljavne zakonodaje. Javni viri v obveščevalno-varnostni dejavnosti zajemajo procese raziskovanja, razlikovanja, selekcije in posredovanja. Za uspešno izvedbo vseh štirih glavnih faz obveščevalnega procesa pa so potrebni izkušeni analitiki. Javni viri niso zamenjava za tajno sodelovanje in tajno pridobivanje podatkov, ampak povečujejo hitrost dostopa do najnovejših podatkov in informacij tako naročnikom kot uporabnikom. Hkrati omogočajo hitrejšo prepoznavanje vse bolj skritih groženj ter boljše usmeritev klasične obveščevalne dejavnosti. Prispevek v drugem delu predstavlja rezultate raziskave, ki je potekala v dveh ciljnih skupinah (eksperti analitiki in študenti), ki sta s pomočjo OSINT analizirali varnostno-politično situacijo na Kosovu. Raziskava je potrdila pomen OSINT, potrebo po vključevanju izkušenih izvedencev analitikov in hitro postavitev kakovostnih tez analitičnega obveščevalnega procesa.

Ključne besede: obveščevalno-varnostna dejavnost, javni viri, analitika.

UDK: 351.746.1/.2 + 355.40

1 Uvod

Obveščevalno-varnostna dejavnost je v bistvu proces od zajemanja in zbiranja podatkov do njihovega vrednotenja in analiziranja, tj. transformacije podatkov v informacije ter distribucije raznolikih obveščevalno-varnostnih informacij, potrebnih pri odločanju uporabnikov.

Besedna zveza obveščevalna dejavnost se uporablja v različnih povezavah, toda vedno v povezavi z intelektom. Razvili sta se dve zelo različni pojmovanji obveščevalne dejavnosti:

a) obveščevalna dejavnost se uporablja, da razloži tako proces kot aktivnosti. Takrat govorimo o izvajanju obveščevalne dejavnosti;

b) obveščevalna dejavnost je tudi kazalnik končnih produktov ali izdelkov obveščevalno-varnostnega procesa. Takrat govorimo o izdelkih, produktih oziroma rezultatih obveščevalno-varnostne dejavnosti (McDowell, 2009: 11).

O potrebnosti obveščevalno-varnostne dejavnosti v sodobnem svetu ne želimo polemizirati. Odločevalci, ki so bili v vlogi uporabnikov obveščevalnih informacij, menijo, da te

informacije potrebujejo. Prav tako, po izsledkih sicer maloštevilnih raziskav, lahko ugotovimo, da vsebina obveščevalnih informacij vpliva na odločitve, resda v zelo majhnem, a morda ključnem deležu.

Obveščevalno-varnostna dejavnost se bo glede disciplin zajemanja podatkov v prihodnosti najverjetneje razvijala v dveh smereh. Prva pomeni nadaljevanje pridobivanja podatkov s poseganjem v človekove pravice in svoboščine, pri čemer bodo z razvojem tehnologije posege v človekovo zasebnost težko prepoznavali celo sami izvajalci obveščevalno-varnostne dejavnosti. Javnost, ki je sicer zelo občutljiva za posege v zasebnost, za tovrstne posege ne bo občutljiva, ker jih ne bo zaznavala. Neskladje med zaznavo posega v človekovo zasebnost in občutljivostjo izvajalcev obveščevalno-varnostne dejavnosti in javnosti za takšen poseg pa pomeni zamudo pri normativni urejenosti. Zakonodaja in nadzor bosta v izvedbenem smislu ves čas zaostajala za realnimi potrebami, torej ne bosta omogočala učinkovitega nadzora nad to dejavnostjo.

Gre za kompleksno vprašanje, ki zahteva ločeno in poglobljeno znanstveno raziskovanje tega področja in vse bolj kompetentne izvajalce obveščevalno-varnostne dejavnosti ter predvsem zelo občutljive nadzornike posegov v človekove pravice.

Razvijanje tradicionalnega tajnega sodelovanja pri operativnem delu je dolgotrajno in drago ter večkrat ne daje rezultatov v realnem času, posebej zato ne, ker so različni posegi v Slovensko obveščevalno-varnostno agencijo (SOVA) in Obveščevalno-varnostno službo Ministrstva za obrambo

¹ Iztok Podbregar, doktor znanosti, izredni profesor na Univerzi v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Kotnikova ulica 8, Ljubljana.

² Teodora Ivanuša, doktorica znanosti, docentka na Univerzi v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Kotnikova ulica 8, Ljubljana.

Republike Slovenije (MORS-OVS) v zadnjih letih zelo verjetno omajali zaupanje med registriranimi tajnimi sodelavci in operativci teh služb. To sodelovanje je namreč živ organizem, ki diha in odlično deluje le, če ne prihaja do zunanjih motenj. Neprestano pojavljanje tovrstnih služb v medijih v preteklih letih pa je občutno vplivalo na tajno pridobivanje podatkov in ga motilo ter za daljši čas omejilo to občutljivo delovanje. Operativno delo obveščevalno-varnostne službe je zato v celoti okrnjeno. Nikoli ne bo prenehala obstajati potreba po osebi ali osebah, ki bodo tajno, za potrebe in po naročilu obveščevalne službe vzpostavljale neposreden stik s ciljnim okoljem ali osebami in izpolnjevale nekatere naloge, zaradi česar je tajno sodelovanje še vedno eno najpomembnejših obrtnih orodij obveščevalno-varnostne dejavnosti.

Druga smer razvoja pa pomeni večje zajemanje podatkov iz javnih virov, kjer ne gre za poseganje v človekove pravice. Sodobno okolje nudi praktično vse podatke, potrebne za odločanje. Težava je samo v tem, kako v množici podatkov, ki nas globalno obkrožajo, pridobiti nujno potrebne in zadostne informacije za odločanje v realnem času. Zato je treba v delovanje vključiti sodobno informacijsko tehnologijo in motivirati za sodelovanje pri pridobivanju tako imenovanih javnih podatkov primerno število sodelavcev. Izbor oziroma vrednotenje in razvrščanje podatkov, da bi postali sporočilo in pozneje informacija, so ključni, da uporabnik iz podatkov, ki mu sprva ne pomenijo ničesar, izlušči ključno informacijo za odločanje na pravem mestu in ob pravem času.

1.1 Javni viri

Vloga javnih virov v obveščevalno-varnostni dejavnosti je vse pomembnejša. Ne gre samo za možnost takojšnje informiranosti o aktualnih dogodkih, temveč tudi za širše razumevanje razvoja določenih dogajanj in možnosti preverjanja podatkov iz različnih virov.

Javni viri v obveščevalni dejavnosti niso samo zbirka novih časopisnih izrezkov ali klipov in tudi ne samo kvalitetno brskanje po internetu, temveč lahko s sodobno mrežo sodelavcev obveščevalnih služb tudi na terenu preverjamo javno dostopne podatke. Tako gradimo mreže dostopov do javnih virov in jih upravljamo glede na potrebe in drugo. Sodobno lobiranje, ki je sicer interesno posredovanje, uporablja mreže baz javnih podatkov, pri čemer je bistveno, da pri teh dejavnostih nikoli ne posegamo v človekovo zasebnost in ne kršimo veljavne zakonodaje.

Načrtovalci sprememb v slovenski obveščevalno-varnostni skupnosti bi skupaj z nadzorniki in iskalci pravnih rešitev lahko po prej opisanih smereh najhitreje vzpostavili sodobno bazo podatkov, ki bi izvajalcem obveščevalne dejavnosti in tistim, ki odločitve sprejemajo, omogočal dosegati zadostne re-

zultate. Pri tem naj se natančno sledi strogi ločnici med tajnimi podatki, pridobljenimi z neizogibnim poseganjem v človekovo zasebnost, in javnimi podatki, pridobljenimi iz javno dostopnih virov. Javni viri v obveščevalno-varnostni dejavnosti so zato vedno bolj cenjeni v smislu načrtovanja in posledične potrditve pravilnosti oziroma napovedne vrednosti informacij.

1.2 Analitika

Klasična analitika se tako posredno kot neposredno vključuje v vse štiri glavne faze obveščevalnega procesa (Herman, 1999: 1–2). Njena funkcija se kaže v štirih sklopih, in sicer pri obdelavi podatkov (vrednotenje in analiziranje) s pripravo ustreznih informacij za naslovnika; pri usmerjevalni funkciji, ki se začne z natančno določitvijo informacijskih potreb; pri vrednotenju, kjer analitiki s povratno informacijo operativcem izvajajo kontrolno funkcijo; pri funkciji analitike, ki je glede na ugotovitve lahko deskriptivno razlagalna oziroma predlagalna usmerjevalna (Podbregar, 2003: 2).

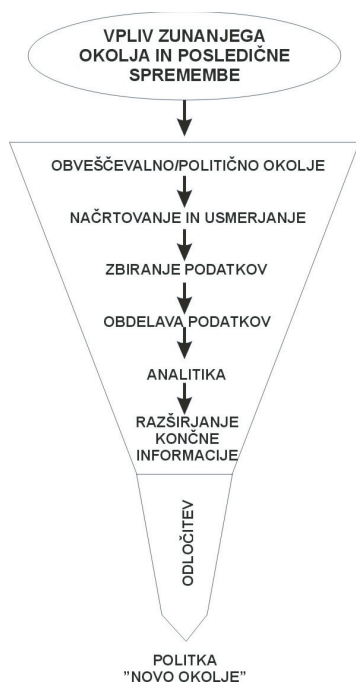
1.3 Informacije iz javnih virov (Open Source Information – OSINF)

Informacije iz javnih virov (Open Source Information, v nadaljevanju: OSINF) so vsi podatki iz dostopnih internetnih, tiskanih, časopisnih in drugih elektronskih virov (npr. radio, TV itd.). To niso nujno brezplačni podatki in vključujejo komercialno oddajanje podatkov (npr. BBC Monitoring ali Factiva, komercialne satelitske slike itd.).

Izvajanje temeljne naloge obveščevalno-varnostnih služb, tj. proces pridobivanja podatkov, poteka v ciklusu, sestavljenem iz petih korakov (NATO Open Source Handbook, Intelligence Reader, and Intelligence Exploitation of the Internet, 2002, <https://www.eurosint.eu>):

1. načrtovanje,
2. zbiranje podatkov,
3. obdelava podatkov,
4. analiziranje,
5. izdelava končnega »izdelka« – informacije – in posredovanje tega naročniku.

Tak koncept obveščevalnega cikla je doživel veliko kritik, saj naj ne bi upošteval dinamične narave dela obveščevalno-varnostnih služb in naj bi posledično vplival na zunanje okolje. Koncept, ki naj bi upošteval to razgibanost dela in posledično tudi odziv okolja v procesu svojega dela, je poimenovan »lijak vzročnosti«. Prednost tega koncepta (slika 1) naj bi bila predvsem v tem, da se za končni izdelek izločijo nepotrebni podatki (Gill in Phythian, 2006 a/b).

Slika 1: Lijak vzročnosti

Glavni vir v zadnjih 12 letih postaja internet, saj tam vsak trenutek lahko najdemo veliko število generiranih podatkov.

1.4 Obveščevalne informacije iz javnih virov (Open Source Intelligence – OSINT)

Pri sistematičnem zbiranju javnih virov razlikujemo:

- informacije iz javnih virov ali OSINF (Open Source Information) in
- obveščevalne informacije iz javnih virov ali OSINT (Open Source Intelligence)

Open Source Intelligence (OSINT) je eden od treh tradicionalnih virov obveščevalne dejavnosti in edini javno dostopen. Objavljenih je kar nekaj raziskav na področju razvoja orodij in tehnologije za podporo procesa OSINT. International Conference on Intelligence and Security Informatics (IEEE), ISI 2004–2007, daje poudarek povezovalnim orodjem in tehnologijam (Best, Van der Goot, Blackner, Garcia in Horby, 2005: 6).

OSINT se lahko organizira kot povsem samostojen proces obveščevalno-varnostne dejavnosti, saj je obveščevalni cikel proces, ki se začne z zahtevo za obveščevalne študije. To zahtevo poda odločevalec oziroma uporabnik obveščevalnega

izdelka OSINT oziroma informacije. Posledica take zahteve sta načrt in identifikacija informacijskih virov. Raziskovalec ali specialist OSINT nato zbira ustrezne podatke z uporabo različnih informacijskih orodij, jih vrednoti, indeksira ter združuje v označene generatorje podatkov. Tako zbrane podatke preda analitiku, strokovnjaku za vsebino, da jih analizira ter selekcionira in na podlagi zahteve naročnika izbere vse razpoložljive vsebine v želenem obsegu in obliki. Gre za vizualizacijo zahtevanih oziroma želenih podatkov. V naslednjem koraku potem pomembne in vidne podatke združi v končno vsebino oziroma izdelek/informacijo oziroma študijo za ciljnega naročnika (Best, 2009: 2).

Za uspešno izvajanje OSINT so potrebni ustrezni viri podatkov, kar omogočajo programska oprema in programska orodja. V javni prodaji je na voljo večje število tovrstnih orodij (npr. Maltego, Paterva, Lexis Nexis, Wordpress, Silobroker itd.). Dosegljiva so na spletu, tudi prek brskalnika Google, in omogočajo hiter dostop, avtomatsko vrednotenje ter delno analiziranje in mreženje podatkov. Vendar brez usposobljenih analitikov, ki znajo združiti klasična analitična znanja in imajo izkušnje s tovrstnimi programskimi orodji, OSINT ni izvedljiv. Posebej se poudarjajo multidisciplinarnost, tj. znanje in izkušnje klasične analitike ob hkratni hitri uporabi programske opreme, ter neizogibno timsko delo in zanesljiva sposobnost prepoznavanja zahtev naročnikov/okolja v realnem času.

Nujna sta večšina ločevanja med podatki in informacijami ter končnimi dejstvi in zagotavljanje kredibilnosti javnega vira oziroma njegov predhodni ugled v razpoložljivem času. Kredibilen javni vir je tisti, ki daje na voljo elementarne podatke in je najbližji viru dogodka ali vsebini. To so na primer prva poročila o nekem dogodku, komentarji, znanstvene razprave, mnenja ipd. Sama analitika oziroma analize so za OSINT že sekundarnega pomena, ker večinoma nastajajo s časovnim zamikom glede na začetek samega dogodka. Zato je hitro ugotavljanje kredibilnosti in funkcije izbranega javnega sporočila s stališča OSINT v obveščevalno-varnostni dejavnosti ključnega pomena. Obsežno pomanjkanje kadra z izvedeniškim znanjem in poznavanjem tujih – manj znanih – jezikov in področij, kjer nastajajo novodobne grožnje, oziroma pomanjkanje in podcenjevanje znanja nasploh hromijo odločevalce ter vodijo v enostranskost in napačne odločitve, ki so posledica množice podatkov, ne pa preiščenih in analitično obdelanih podatkov in kredibilnih informacij, ki sledijo.

OSINT se osredotoča na zbiranje kvalitetnih primarnih virov in na proces strukturiranja digitalnih podatkov. Razumeti je treba zahtevo po informaciji (Request for Information) in probleme, ki so vsebina analiziranja, ter vzpostaviti jasno sodelovanje med analitikom in uporabnikom informacije. Definicija problema (generalno analitično vprašanje) nare-

kuje način analiziranja (<http://www.dia.mil/college/pubs/pdf/8342.pdf>).

Na podlagi omenjenih in predstavljenih dejavnikov smo se lotevali projektiranja našega načrta iskanja javnih virov in njihovega analiziranja. Predstavljena raziskava je model pristopa k OSINT, ki je vezan na realno situacijo v enem obdobju in pri katerem so sodelovali realni subjekti OSINT.

2 Raziskava

Poudariti je treba, da je izvajanje raziskave, v kateri sodelujejo osebe (analitiki) z izkušnjami iz obveščevalne dejavnosti, omejeno zaradi obvezne in zakonsko določene molčečnosti. Raziskavo smo izvajali v juniju in juliju 2009 v dveh različnih ciljnih skupinah, skupni cilji pa so bili naslednji:

- poglobiti znanje o obveščevalni dejavnosti iz javnih virov v obeh skupinah, torej pri ekspertih analitikih in pri študentih brez praktičnih izkušenj,
- pridobiti mnenja in ugotovitve o nekaterih dejavnikih obveščevalnega procesa javnih virov na slabo poznani vsebini za obe skupini (Kosovo),
 - ugotoviti možnosti vključevanja mlade neizkušene osebe (ene ali več?) v OSINT,
 - predlagati nekatere dejavnike razvoja obveščevalne dejavnosti iz javnih virov.

Raziskava je bila opravljena v angleškem jeziku.

Evropska obrambna agencija (European Defence Agency – EDA) je junija 2009 v sodelovanju s pogodbeniki iz Luksemburga, s Švedskega in iz Slovenije izvedla prvo usposabljanje ekspertov (analitikov obveščevalno-varnostnih služb, visokih uradnikov Evropske unije (EU) in svetovalcev vlad EU) o pristopu in uporabi javnih virov za obveščevalno dejavnost. Na tak način smo imeli priložnost pridobiti mnenja in ugotovitve ekspertov obveščevalno-varnostne dejavnosti ter jih vključiti v raziskavo; v tej je sodelovalo 32 ekspertov analitikov, ki so sestavljali prvo skupino.

Inštitut za politične študije Univerze v Grenoblu (Francija) je v juliju 2009 organiziral poletno šolo EU/AU (Summer School) za študente iz Avstralije (University of Western Sydney, Flinder University, Griffith University), Združenega kraljestva (Keele University), Francije (Institute d'Etudes Politiques de Grenoble, Université de Rouen) in Slovenije (Univerza v Mariboru); ti študenti so sestavljali drugo skupino. Poletna šola oziroma delavnica, ki je potekala, je del triletno izmenjave študentov, ki so jo vodili v Združenem kraljestvu Susanne Karstedt (Keele), v Franciji Sebastian Roche (Grenoble), v Sloveniji Gorazd Meško (Univerza v Mariboru) ter v Avstraliji

Richard Wortley (Griffith). Sodelovalo je 28 (od predvidenih 30) študentov družboslovja, ki imajo mednarodne izkušnje o varnostnih temah. S temo o pristopu in uporabi javnih virov za obveščevalno dejavnost, ki jim je bila predstavljena, so se sistematično seznanili prvič, torej niso imeli nobenih praktičnih izkušenj. Tako ekspertom analitikom kot študentom smo v enakem časovnem obdobju predstavili enaka učna vprašanja ter zbrali njihova mnenja in ugotovitve.

Izbira ciljnih skupin, ki sta bili vključeni v raziskavo, ni bila naključna, čeprav je šlo za dve na videz popolnoma različni skupini ljudi. Edina skupna izhodiščna točka sodelujočih je bila ta, da eksperti analitiki delajo na obveščevalno-varnostnem področju, študentje pa so to področje šele spoznavali na ravni dodiplomskega študija. Eksperti analitiki so preverjali svoje dejansko delo na področju OSINT, študentje pa so metodo OSINT in svoje potencialno prihodnje delo šele spoznavali. V tej različnosti smo med skupinama (z identičnim generalnim analitičnim vprašanjem) iskali sinergije, ki prinašajo nove razsežnosti pri celovitem razmišljanju, in hkrati spodbujali upoštevanje zakona zadostne in potrebne celovitosti (Mulej, Kajzer, 1998). Skupni imenovalec za opredelitev, kaj zajema in kaj pušča ob strani zakon zadostne in potrebne celovitosti v primeru analitike, je opredelitev informacijskih potreb uporabnikov analiz. V ozadju take opredelitve pa je zadostna in potrebna celovitost tistih, ki te informacije opredelijo, najsi gre za osebe ali organizacije, v katerih se te osebe združujejo. Kako jo bodo dosegli, je odvisno od njihove sposobnosti in volje, da poznajo dano in verjetno dogajanje z upoštevanjem istega zakona.

Podobno kot Meško s sodelavci (2008, 2009) smo ugotovili, da je pri preučevanju zapletenih oblik varnostnih ogrožanj in ocenjevanju kompleksnih problemov poleg uradnih statističnih podatkov in študij treba pregledati tudi javno dostopne vire; ti na eni strani kakovostno dopolnjujejo statistiko in raziskave, na drugi strani pa so lahko izhodišče za novo raziskovalno delo. Za lažji in poenoten pristop k temam smo uporabili vsebinsko temo o varnostnopolitičnih razmerah na Kosovu v letu 2009, ki je bila obema skupinama predstavljena identično. Za to obdobje je značilno, da je naloge prevzemal European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX); gre za varnostne sile EU, katerih osnovni cilj je vzpostavljanje lokalne ravni upravljanja na celotnem ozemlju Kosova ter prevzemanje odgovornosti za delovanje lokalne skupnosti. Omenjeni tema in regija sta bili relativno manj znani obema skupinama, hkrati pa je Kosovo kot varnostnopolitična tema obe skupini zelo zanimalo. Obema skupinama smo podali tudi nekaj splošnih usmeritev, kako določamo predmet zbiranja podatkov, vrednotimo podatke, jih generiramo, pripravljamo informacije in jih razširjamo. Vsebine oziroma problematike, o katerih smo zbirali in analizirali podatke, so bile oblikovane na podlagi splošnih zahtev in pričakovanj uporabnikov ter za-

hitev aktualnega dogajanja. Za uspešno opredelitev predmeta raziskovanja je pomembno poznavanje zakonodaje, konkretnih potreb in pričakovanj uporabnikov ter obveščevalnega procesa. V praksi proces opredelitve problema običajno poteka zgolj v miselnem procesu analitika, v številnih primerih pa so parametri določeni že z naročilom za izdelavo informacije. Pri natančnejši opredelitvi problema raziskovanja je treba najprej odgovoriti na nekaj osnovnih vprašanj; ta so:

- **Kaj?** Določimo, katere vidike bomo pri analiziranju upoštevali oziroma s katerih vidikov bomo zadevo obravnavali (političnega, ekonomskega, vojaškega itd.).
- **Kdaj?** Določimo časovni okvir, v katerem bomo raziskovali problem (npr., kako daleč v preteklost bomo posegli).
- **Kje?** Določimo, ali bomo raziskovali le dogajanje v neki državi ali tudi širše.
- **Zakaj?** Določimo, ali naj gre pri raziskavi le za informativno uporabnost (informativna informacija) ali pa naj bi naslovniki na podlagi te informacije sprejemali konkretne odločitve (usmerjevalna informacija).

2.1 Postavitev elementarnih vsebinskih tez raziskovanja javnih virov

Raziskavo smo glede na njeno časovno omejitvev skrčili le na določanje elementarnih vsebinskih tez, na podlagi katerih so bili v nadaljevanju zbrani podatki iz javnih virov. Postavili smo naslednje generalno analitično vprašanje/trditev:

»Mandat in usposobljenost EULEX sta na taki ravni, da v varnostnopolitičnih razmerah na Kosovu 2009 zagotavljata uspešno izvedbo načrta mednarodne skupnosti.«

Na podlagi predstavitve aktualne varnostnopolitične situacije na Kosovu je skupina izkušenih analitikov opredelila naslednje teze analitičnega dela, ki jih je bilo treba vsebinsko obdelati, da bi lahko kvalitetno odgovorili na generalno analitično vprašanje:

- različni mandat mednarodnih organizacij na Kosovu,
- različna vizija mednarodnih organizacij na Kosovu,
- definicija strategije EULEX,
- nadaljevanje etničnega čiščenja na Kosovu in
- različne nacionalnosti se med seboj kontinuirano ogrožajo.

Skupina študentov je po seznanitvi z varnostnopolitično situacijo na Kosovu opredelila naslednje teze za analitično delo pri pripravi odgovora na generalno analitično vprašanje:

- priporočilo EULEX, da se upošteva zgodovinsko ozadje območja in situacije,
- povezava med mednarodnimi strokovnjaki in lokalno oblastjo,

- odnosi med mladinskimi organizacijami različnih etničnih skupin,
- raven vpletenosti civilne družbe pri prizadevanju za ohranjanje miru,
- zagotovitev demokratičnih procesov z enakovredno vpletenostjo manjšin,
- visoka fleksibilnost ciljev EULEX,
- proces, usmerjen v družbo, in omogočanje javnosti, da govori,
- zavezanost EULEX delovanju v lokalni skupnosti in sodelovanju z njo ter
- odnosi med različnimi političnimi strankami.

Skupina ekspertov analitikov je postavila pet tez, skupina študentov pa devet; teze so bile podlaga za iskanje podatkov iz javnih virov v zvezi s potrjevanjem generalnega analitičnega vprašanja.

2.2 Načrt analiziranja javnih virov

Drugo učno vprašanje, ki smo ga zastavili članom obeh skupin, je bila zahteva, naj na podlagi postavljene teze generalnega analitičnega vprašanja ter elementarnih tez analitične raziskave naredijo načrt pregleda javnih virov. Pri tem nismo zahtevali, naj nam procesno prikažejo natančen analitični vsebinski načrt, temveč naj nam predstavijo samo vrstni red javnih virov, ki jih bodo uporabili, da bi potrdili ali ovrgli teze, ki so jih definirali v prvem delu raziskave. Skupina izkušenih analitikov je podala naslednje predloge načrtov pregleda javnih virov, in sicer za vsako predhodno postavljeno tezo posebej:

- različni mandat za mednarodne organizacije na Kosovu
- spletna stran KFOR, BBC,
- različna vizija za mednarodne organizacije na Kosovu
- Inter Yourn, Subject Expert, BBC, lokalni časopisi, The Economist,
- definicija strategije EULEX – EULEX.com, lokalni časopisi, Balkan inside, B-92,
- obstoj etničnega čiščenja na Kosovu – EULEX.com, Lexis Nexis,
- različne nacionalnosti se med seboj ogrožajo – ON-STRAND, EULEX.com, BBC, Reuters, B-92, lokalni časopisi.

Pri tem so eksperti posebej poudarili, da je treba za kvalitetno analizo poznati tudi lokalni jezik, čeprav so na spletu na voljo določena orodja za prevajanje jezikov.

Skupina študentov v Grenoblu je na isto učno vprašanje in na relativno bogato postavljene teze analitičnega raziskovanja v prvem delu podala naslednje odgovore:

- Google.com, BBC,
- Lexis Nexis,
- EULEX.com, B-92.

Nabor javnih virov študentov ni bil postavljen za vsako tezo posebej, kot so to naredili eksperti, čeprav jim je bila podana identična naloga. Ni šlo za različne eksperimentalne pogoje, temveč za različen pristop pri identičnih pogojih in za očitno prednost izkušenih ekspertov analitikov.

3 Rezultati in razprava

Posebej poudarjamo, da sta obe skupini delali pod velikim časovnim pritiskom, hkrati pa sta bili soočeni s temo, ki je bila zanju relativno nova oziroma povsem neznana. Skupen zaključek prejšnjih dveh ugotovitev je, da nam je v raziskavi uspelo simulirati pogoje, v katerih se vsakodnevno znajdejo različne obveščevalne službe. Gre za časovno nemogoče vsebinske zahteve naročnikov in neznane nove teme, kjer obveščevalne službe nimajo vedno na voljo lastnih ciljnih ekspertov. Torej je osebje obveščevalne analitike prisiljeno delati vsebinsko poglobljene analize s pomanjkljivim znanjem in skromnimi izkušnjami. Pri postavljanju tez smo pri obeh skupinah naleteli na zelo velik interes za problematiko, zato smo predlagali večje število tez, ki pa bi jih bilo treba v nadaljnjih korakih zožiti na tezo ali dve; predloga ni sprejela nobena od skupin. Za ta del reševanja zastavljene naloge so mladi neizkušeni študenti pokazali izjemno veliko motivacijo, kar ocenjujemo kot pozitivno. Sklepamo lahko, da so eksperte analitike pri postavitvi tez omejevale prav njihove izkušnje, ker so bile te bližje nekaterim predhodnim zahtevam uporabnikov obveščevalnih informacij oziroma generalni tezi. Pri načrtu analiziranja oziroma postavitvi vrstnega reda pregleda javnih virov ugotavljamo, da so izkušeni analitiki poiskali podrobnejše vire iskanja, kar je glede na njihovo znanje in izkušnje logično. Mladi študentje (le dva avstralska študenta sta bila stara okoli 40 let) pa so bili pri tem delu naloge zelo skromni, celo površni, kar ne zagotavlja objektivnosti. Iz teh dejstev lahko sklepamo, da so tudi za celovito analiziranje javnih virov potrebne izkušnje. Mogoče pa je v posamezne dele procesa analiziranja vključiti mlade, radovedne in manj izkušene udeležence ali sodelavce. Z ustanovitvijo multidisciplinarnih timov ter z interdisciplinarnimi izkušnjami, različnimi regionalnimi navadami in značilnostmi ter veliko omejenostjo obveščevalnih skupnosti je mogoče doseči izjemne rezultate.

Kljub vsemu ostaja zaskrbljujoče dejstvo, da je na razpolago izjemno majhno število lokalnih spletnih naslovov, ki so dostopni v svetovnih jezikih (poznavanje lokalnih jezikov je logično zelo omejeno). V tej raziskavi je bil edini prepoznani lokalni vir neodvisni beograjski radio B-92, ki je v tej regiji že večkrat odigral pomembno vlogo. V času Miloševićevega režima je večkrat edino ta radio neodvisno poročal iz Srbije. Vprašanje pa je, ali je kot beograjski vir vsebinsko resnično neodvisen glede Kosova. V raziskavi je bil izbran zato, ker je

nudil podatke v angleškem jeziku in ker se je kot spletni začetek pojavljal zelo hitro. Ta vsebinska ugotovitev je za našo raziskavo posebej pomembna s stališča objektivnosti lokalnih virov, ki jih pri analitiki moramo uporabiti. Vsekakor se objektivnost povečuje z uporabo več lokalnih in svetovnih virov podatkov. Dejstvo, ki je za našo raziskavo sicer manj pomembno, širše pa je zelo pomembno, je, da lokalni mediji s Kosovega in iz balkanske regije zelo skromno sodelujejo v dostopnejših oblikah v širšem prostoru; to je zelo zaskrbljujoče, saj je oddajanje podatkov in informacij pomanjkljivo že v lokalnih jezikih. Poleg politikov morajo biti na taka dejstva, tj. na odsotnost lokalnih javnih virov v širšem medijskem prostoru, pozorni tudi v obveščevalno-varnostni dejavnosti. Zato menimo, da je v postinformacijski dobi, ne glede na informacijsko razvitost posamezne regije ali območja, določene ideje zaradi prepoznavnosti nujno predstavljati na svetovnem spletu in v svetovnih jezikih. Svetovni splet je namreč medij, ki je pomemben tako za civilno kot za obveščevalno-varnostno dejavnost oziroma OSINT.

Raziskava je pokazala, da je mogoče v relativno kratkem času o povsem neznani vsebini na podlagi javnih virov postaviti kvalitetne teze analitično-obveščevalnega procesa in narediti dober načrt vrstnega reda raziskave javnih spletnih virov. Oboje je temelj za kvalitetne obveščevalne analize, ki dajejo odgovore uporabnikom obveščevalnih informacij. Glede na izkušnje obeh skupin bi uspeh v omejenem obsegu lahko dosegli že s skupino manj izkušenih študentov, če bi med njimi delal vsaj en analitik z bogatimi izkušnjami ali dva in če bi tej skupini dodali še poznavalca lokalnih jezikov oziroma bi s tehnologijo premostili še to oviro. V tem primeru uspešnost dela ne bi smela biti vprašljiva.

4 Zaključek

Javni viri (OSINT) v obveščevalni dejavnosti predstavljajo vse večji strateški delež. OSINT ni le del obveščevalne dejavnosti, ampak predstavlja predvsem metodo zbiranja (definicije) podatkov na ravni javnih virov (mediji ipd.). Zakaj izbira besede »intelligence«, če pa predstavlja točno določeno informacijo, ki jo potrebujemo – oziroma jo potrebuje naročnik/uporabnik – za odločanje in nadaljnje doseganje ciljev? Beseda »intelligence« resda izhaja iz obveščevalnega žargona, vendar se v primeru OSINT govori predvsem o metodi zbiranja podatkov in ustvarjanju konkretnih informacij za doseganje ciljev. Kje je povezava s kriminalistiko? Neposredne povezave ni, saj OSINT izhaja iz obveščevalne dejavnosti. V kriminalistiki bi metode OSINT lahko prišle v poštev pri preiskovanju kaznivih dejanj, saj se z njimi lahko pridobivajo informacije v korist preiskovalcev. Kljub vsemu ima stalna praksa preiskovanja v kriminalistiki še vedno prednost pred metodami OSINT, ki ne

smejo preko ovire/meje zasebnih virov in prikritih policijskih ukrepov oziroma jih omejujejo javni viri. Informacije z obveščevalno-varnostnimi vsebinami, ki jih pridobivajo obveščevalno-varnostne službe, so po zakonu stopnjevane in namenjene le ozki skupini ljudi ali celo posameznikom. Tako pridobljenih obveščevalnih informacij pristojne službe praviloma (razen v posebnih okoliščinah) ne delijo z drugo zainteresirano javnostjo, tudi če so jih pridobile z metodo OSINT. Ker ta metoda ne vključuje metod, navedenih v 19. in 20. členu ZSOVA (ZSOVA, Uradni list RS, št. 81/06-UPB2),³ je njena prihodnost verjetnejša v zasebnem (neinstitucionaliziranem) sektorju in predvsem za potrebe gospodarstva. OSINT pa ima nesporne potenciale tudi v varnostnem sistemu, saj se kriza ne razume izključno kot problem z vsebinami, ki pripadajo zgolj varnostnemu sistemu. Krizne razmere, npr. v gospodarskem sektorju, lahko neposredno in posredno vplivajo na stabilnost varnostnega sistema, in obratno. Te sinergije ne gre spregledati, zato so informacije, pridobljene z metodo OSINT, vse pomembnejši segment podpore kriznemu odločanju, krizni komunikaciji in delovanju v varnostnem in gospodarskem okolju, ki ga vodijo in upravljajo skupine ljudi ali posamezniki, ki po zakonu nimajo dostopa do stopnjevanih informacij z obveščevalno-varnostnimi vsebinami. Tako restriktiven dostop ima za posledico vsaj nezmožnost primerjati ključne zahtevane informacije, pridobljene z metodo OSINT, s potencialnimi informacijami z obveščevalno-varnostnimi vsebinami pristojnih služb, kar tveganja v varnostnem in gospodarskem sektorju povečuje.

Pri OSINT ni posegov v človekovo zasebnost, zato ga ni treba nadzorovati kot klasično pridobivanje tajnih podatkov. Končni izdelki OSINT so zato lahko dostopni tudi širšim uporabnikom in ne samo državnim obveščevalnim službam. Služijo lahko tako za napovedne kot tudi za mnenjske in druge obveščevalne informacije. Tovrstna dejavnost bo verjetno v večjem obsegu zaživela kot zasebna dejavnost za potrebe gospodarstva, kajti klasične tradicionalne obveščevalne službe so v smislu oskrbovanja gospodarstva izjemno toge oziroma konservativne. Če se obveščevalna dejavnost iz javnih virov podpre še s kvalitetnimi informacijskimi analitičnimi orodji in se uporabijo nekatere sodobne tehnologije mreženja ter se uvede preverjanje podatkov še na terenu, lahko vsekakor pričakujemo uporabne rezultate v realnem času. Menimo, da bo delež obveščevalne dejavnosti iz javnih virov v obveščevalni dejavnosti vse večji in da se bo klasično pridobivanje

podatkov s posegi v človekovo zasebnost omejilo res samo na tiste najbolj ključne tajne podatke, ki bodo potrebni le za potrebe nacionalne varnosti. OSINT ima lahko svoje mesto tudi v kriminalistični obveščevalni dejavnosti, čeprav je obveščevalna dejavnost iz javnih virov na žalost zelo dostopna oziroma znana tudi organiziranemu kriminalu. Meško in Dobovšek (2007) ugotavljata, da je pri preučevanju organizirane kriminalitete treba razvijati nova orodja, ki temeljijo na upoštevanju teorij tveganja. Cilj je razvoj novih metod, ki bi omogočale odgovornim zaznavanje dejavnikov, ki vplivajo na razvoj organiziranega kriminala, saj imajo uradni podatki o organiziranem kriminalu kot tudi o drugih zapletenih družbenih pojavih zelo omejeno vrednost (Meško s sodelavci, 2009: 62). OSINT bi v teh prizadevanjih lahko odigral določeno pozitivno in učinkovito vlogo.

Raziskava je pokazala, da kljub različnim omejitvam in slabšemu poznavanju tovrstne dejavnosti lahko pričakujemo pozitivne rezultate. Seveda pa so predhodne izkušnje v obveščevalni dejavnosti neprecenljiva dodana vrednost. To je morda tudi priložnost za nov začetek vseh tistih obveščevalnih izvedencev, ki jih največkrat po dolgoletnih izkušnjah tradicionalne službe enostavno brez razloga vržejo na cesto, čeprav ima njihovo znanje še vedno uporabno vrednost.

Posebej zanimivo je dejstvo, da so študentje kljub neizkušeni izjemno hitro našli javne vire podatkov, ki bi potrdili oziroma ovrgli njihove, glede na eksperte analitike, preštevilne teze. Naslednja ovira študentov je bila ta, da so zaradi neizkušeni iz pridobljenih podatkov zaznavali bistveno manj sporočil, ki bi v sinergiji z drugimi podobnimi sporočili in zakonitostmi analitičnega procesa postala informacija z visoko napovedno močjo. Vedeti je namreč treba, da o informaciji ne moremo govoriti, dokler ne pride do pomnjenja sporočila, povezovanja njegovega pomena z drugimi sporočili in novo nastale sinergije med njimi, ki spodbujajo nova razumevanja, nova vedenja in vednosti ter znanja, itd. (Podbregar, Mulej, Pečan, Podbregar, N., Ivanuša, 2010 v tisku). Na podlagi te ugotovitve in novo nastalih sinergij med obema skupinama se je začetna različnost med skupinama značilno zmanjševala. »Zakaj bi bila sicer soodvisnost smiselna, če je ne razumemo tako, da se razlike medsebojno dopolnjujejo v celoto?« (Mulej in sod., 2007) To nevarnost preprečuje prehod z multi- na interdisciplinarnost. Raziskava med obema skupinama z identičnim generalnim analitičnim vprašanjem je poskušala predstaviti novo »paradigmo« v znanstvenem razmišljanju; koncept sistema se lahko definira in razvija po različnih poteh, na različne načine, kot to zahteva predmet raziskave, in reflektira v različnih pogledih osrednje ideje/predstave (Bertalanffy, 1979: 7).

³ Agencija pridobiva podatke tudi s tajnim sodelovanjem in posebnimi oblikami pridobivanja podatkov. Za opravljanje svojih nalog lahko uporablja posebne oblike pridobivanja podatkov: spremljanje mednarodnih sistemov zvez, tajni nakup dokumentov in predmetov, tajno opazovanje in sledenje na odprtih ali v javnih prostorih z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje.

Literatura

1. Bertalanffy, L. (1979). **General System Theory**. Foundations, Development, Applications. Revised Edition. New York, Sixth Printing. Braziller.
2. Best, C. (2009). **Report**. Brussels, NATO Joint Research Centre.
3. Best, L., Van der Goot, E., Blackner, K., Garcia, T., Horby, D. (2005). **Europa Media Monitor-System Description**. Brussels, EUR Report, 22173.
4. Gill, P., Phythian, M. (2006). **How do they gather information? Intelligence in an insecure world**. Cambridge, Polity Press.
5. Gill, P., Phythian, M. (2006). **What is intelligence? Intelligence in an insecure world**. Cambridge, Polity Press.
6. Herman, M. (1999). **Intelligence power in peace and war**. Cambridge, The Royal Institute of International Affairs.
7. McDowel, D. (2009). **Strategic Intelligence, a hand book for practitioners, managers and users**. Lanham, Maryland, Toronto, Playmont, The Scarecrow Press Inc.
8. Meško, G., Dobovšek, B. (2007). Merjenje organizirane kriminalitete – omejitve in izzivi. V: Prezelj, I. (ur.). **Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije**. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo, str. 103–124.
9. Meško, G., Mitar, M., Dobovšek, B. (2008). Opazovanje z udeležbo kot metoda družboslovnega raziskovanja in policijskega tajnega opazovanja – konceptualne razlike in navidezne podobnosti med kriminologijo in kriminalistiko. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, apr.–jun., letn. 59, št. 2, str. 114–124.
10. Meško, G., Dobovšek, B., Kešetović, Ž. (2009). Measuring organized crime in Slovenia. **Problems of Post-communism**, mar.–apr., vol. 56, str. 58–62.
11. Mulej, M., Kajzer, Š. (1998). Ethics of interdependence and law of requisite holism. V Rebernik, M., Mulej, M. (ur.). **STIQUE 98. Proceedings of the 4th International Conference on Linking Systems of Thinking**, str. 129–140. Maribor, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
12. Mulej, M., Čančer, V., Hrast, A., Jurše, K., Kajzer, Š., Knez-Riedl, J., Mulej, N., Potočan, V., Rosi, B., Uršič, D., Ženko, Z. (2007). **The law of requisite holism and ethics of interdependence: basics of the dialectical system thinking (applied to innovation in catching-up countries)**. Maribor, Poslovno-ekonomska fakulteta.
13. Podbregar, I. (2003). **Trend razvoja slovenske obveščevalno-varnostne skupnosti po vstopu v EU in NATO**. Maribor, Visoka policijsko-varnostna šola.
14. Podbregar, I., Mulej, M., Pečan, S., Podbregar, N., Ivanuša, T. (V tisku). **Informacije kot »bojna« podpora kriznemu odločanju, krizni komunikaciji in delovanju**. Učbenik. Ljubljana, Demat, d. o. o., CIP 001.102 005.931.11 ISBN 978-961-92700-1-1. 250506240
15. **Zakon o slovenski obveščevalno-varnostni službi**. ZSOVA. Uradni list RS, št. 81/06-UPB2.
16. Naslov spletne strani: **NATO Open Source Handbook, Intelligence Reader, and Intelligence Exploitation of the Internet, 2002** <https://www.eurosint.eu> z dne 13. 4. 2010.
17. Naslov spletne strani: [web:http://www.dia.mil/college/pubs/pdf/8342.pdf](http://www.dia.mil/college/pubs/pdf/8342.pdf) z dne 5. 3. 2010.

Open source intelligence and intelligence analytics

Iztok Podbregar, Ph. D., Associate Professor, Faculty of Criminal Justice and Security, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia
Teodora Ivanuša, Ph. D. Assistant Professor, Faculty of Criminal Justice and Security, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

The article introduces the most probable course of development of intelligence in the near future, as well as the increasing importance of open source intelligence (OSINT). The most significant advantage of OSINT is the complete absence of violation of human rights and legislation. OSINT covers the entire process, including research, differentiation, selection, and dissemination of data in order to implement all four stages of the intelligence process, in which experienced analysts are inevitable, i.e., a necessity. OSINT is not a replacement for the classical clandestine activities of the intelligence services; OSINT accelerates access to important data for subscribers, as well as for users. In addition, OSINT can improve the identification of asymmetric threats and the ability of classical intelligence activities to obtain genuine clandestine data. The second part of the article presents unique research carried out among two different groups (students and experienced analysts), whereby OSINT was applied for identifying and describing the political and security situation in Kosovo. The research verified the increasing importance of OSINT and the need for the involvement of experienced analysts.

Key words: intelligence, OSINT, analytics

UDC: 351.746.1/.2 + 355.40